

Motion till riksdagen 2022/23:83

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

En brottsofferombudsman

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över frågan om att inrätta en brottsofferombudsman och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Det öppna samhället bygger på demokrati, frihet och respekt för alla människors rätt att forma sina liv så länge man inte inkräktar på sina medmänniskors frihet. Våld och övergrepp kan aldrig accepteras och måste bekämpas oavsett vem som är förövare och vem som är offer och oavsett de bakomliggande motiven. Det är en mänsklig rättighet att slippa utsättas för våld och övergrepp och att få skydd och stöd om så ändå sker. Rättspolitiken handlar i grund och botten om trygghet och säkerhet. Trygghet för allmänheten att kunna leva sitt liv i frihet med de mänskliga rättigheter vi har kommit överens om. Trygghet att sent på kvällen kunna gå en promenad utan att bli överfallen. Trygghet i att veta att samhället står upp mot brottslighet och finns där med hjälp och stöd när vi behöver det som allra mest. I dag är det inte alltid så. Det finns ingen myndighet som har ett övergripande ansvar, insyn och en kontrollfunktion i alla de delar som gäller brottsoffer och alldeles för ofta faller personer mellan stolarna och får inte den hjälp och det stöd som de har rätt till. Det är naturligtvis inte acceptabelt. För att människor ska kunna känna den trygghet de har rätt att känna behöver brottsoffrens rättigheter stärkas ytterligare.

Otrygghet och oro för brott är ett komplext och mångfacetterat fenomen och därför svårt att mäta, men Nationella trygghetsundersökningen (NTU) kan bidra med ett antal centrala indikatorer på området. Den upplevda otryggheten har dock inte ett direkt samband med faktiskt utsatthet för brott eller antalet anmälningar. Däremot är det viktigt att ta människors upplevelse av otrygghet på allvar. Från att ha legat på en stabil nivå under en tioårsperiod fram till 2014 har den upplevda otryggheten ökat under de senaste åren. Enligt NTU 2022 är det 80 procent av befolkningen (16–84 år) som tror att brotts-

ligheten i Sverige har ökat kraftigt eller något under de senaste tre åren. Andelen är densamma som 2021. Detta trots att den självrapporterade utsattheten för brott mot person faktiskt minskat för tredje året i rad och nu ligger på den lägsta nivån sedan 2016. För nästan alla brottstyper har andelen utsatta legat stabilt eller minskat sedan 2021. Försäljningsbedrägerier har dock ökat under tidsperioden. Vidare är förtroendet för rättsväsendet fortsatt högt enligt NTU 2022, och för flera av rättsväsendets myndigheter är nivån den högsta hittills.¹

Av NTU 2022 framgår vidare att det är en betydligt större andel kvinnor än män som ofta har valt att ta en annan väg eller ett annat färdssätt (31 respektive 17 procent) och som ofta avstått från någon aktivitet p.g.a. oro (15 respektive 9 procent). Det finns även stora skillnader i olika gruppers utsatthet för brott och en särskilt utsatt grupp är ensamstående föräldrar. Att kvinnor generellt upplever en större otrygghet än män är ett av alla skäl till att rättspolitikerna alltid måste genomsyras av ett feministiskt perspektiv.

Under de senaste decennierna har brottsoffrets rättigheter i Sverige stärkts. Dock finns det fortfarande brister som beror dels på luckor i lagstiftningen, dels på problem med tillämpningen av gällande lagar och rutiner. En rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) visar att betydligt fler brottsoffer behöver få stöd.² Enligt rapporten uppger brottsoffren i 10 procent av fallen (brott mot enskild person) att de erbjudits stöd eller hjälp från någon ideell organisation. Andelen brott där de uppger att de fått ideellt stöd är 4,5 procent. Vidare utgjorde de fall där brottsoffret ansett sig ha behövt stöd som inte funnits 17 procent av brotten mot enskild person och 12 procent av bostadsinbrotten. I de allra flesta fall uppgav dessa brottsoffer att de vare sig fått eller erbjudits stöd från någon ideell organisation eller socialtjänsten. Att offret ansett sig ha behov av stöd som inte funnits att tillgå behöver inte betyda att personen inte hade kunnat få det önskade stödet, utan kan exempelvis handla om att offret inte informerats om att denna stödmöjlighet finns. För att nå ut med stöd till brottsoffer är polisen en viktig länk. Dels för att polisanmälan ger en möjlighet att informera om vilket stöd som finns, dels för att brottsoffer som anmäler brottet oftare verkar ha behov av stöd. De flesta brott polis-anmäls dock inte, och polisanmälan krävs inte heller för att man ska ha rätt till stöd. Rapporten visar att kvinnor som utsatts för brott mot enskild person har en något större sannolikhet att erbjudas stöd än män. Samtidigt är det också vanligare att kvinnor anser sig ha behövt stöd som inte funnits att tillgå. Vidare uppger äldre, särskilt medelålders, i större utsträckning än yngre att de haft behov av stöd som inte funnits att tillgå. Brås analys tyder även på att de har mindre sannolikhet att erbjudas ideellt stöd för miss-handel. Rapporten visar även att utrikesfödda har något mindre sannolikhet att erbjudas stöd för brott mot enskild person och större sannolikhet att uppleva behov av stöd som inte finns att tillgå. Det skulle bl.a. kunna handla om bristande tillgång till stöd på sitt modersmål. Vidare visar en annan av Brås rapporter att betydligt fler av de brottsoffer som har utsatts för hatbrott behöver få stöd.³ Andelen hatbrott där de utsatta uppgav sig ha behövt stöd som inte fanns att tillgå var 22 procent. Vid hatbrott med homofobiskt eller antireligiöst motiv var det en större andel brott där de utsatta erbjudits stöd än vid hatbrott med främlingsfientligt motiv.

Vänsterpartiet anser att bristerna behöver uppmärksammas och åtgärdas för att tillgodose de behov av skydd och stöd som brottsoffer kan ha. Förutom vissa lagändringar

¹ Brottsförebyggande rådet. Nationella trygghetsundersökningen 2022, rapport 2022:9.

² Brottsförebyggande rådet. Stöd till brottsoffer – En analys utifrån Nationella trygghetsundersökningen 2006–17, Kortanalys 7/2018.

³ Brottsförebyggande rådet. Stöd till hatbrottsutsatta, Kortanalys 1/2020.

är utbildningsinsatser avgörande för att i praktiken uppnå ett starkt och välfungerande skydd för brottsoffer i Sverige. Vi har bl.a. föreslagit att regeringen ska ta ett helhetsgrepp kring frågan om hur EU:s brottsofferdirektiv på bästa sätt ska implementeras och följas i Sverige. Vi kan se att implementeringen brister när det gäller barns rättigheter, brottsoffer med särskilda behov som t.ex. funktionsnedsättning, bemötandefrågor och information till brottsoffer. Läs mer om våra förslag för att stärka brottsoffers rätt i motion 2021/22:455.

En brottsofferombudsman

I dag saknas dessvärre en myndighet eller funktion som har ett helhetsansvar för brottsofferfrågorna. Brottsoffermyndigheten är Sveriges expert- och kunskapsmyndighet på brottsofferområdet och arbetar för att främja brottsutsattas rättigheter samt uppmärksamma deras behov och intressen. Myndigheten ansvarar även för att besluta om och betala ut brottsskadeersättning. I uppdraget ligger också att kräva tillbaka utbetald brottsskadeersättning av gärningspersoner. Myndigheten ansvarar vidare för Brottsofferfonden som finansierar projekt för att öka kunskapen om brottsutsatta och bidra till att ge bättre bemötande och stöd till personer som utsatts för brott och till vittnen. Forskare, ideella organisationer samt offentliga och privata verksamheter kan söka bidrag ur Brottsofferfonden. Frågor som rör brottsutsattas rättigheter hanteras på flera olika nivåer i samhället och av flera olika aktörer; myndigheter och ett stort antal organisationer, både statligt och privat finansierade, deltar i dagsläget i detta arbete. Regeringen beslutade 2020 att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att bistå regeringen med underlag till utformningen av en kunskapsbaserad och brett förankrad kriminalpolitik som ska bidra till att uppfylla de kriminalpolitiska målen att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Den s.k. Trygghetsberedningen (SOU 2021:85) gör i ett delbetänkande bedömningen att det sammanhållande ansvaret för stödet till brottsoffer behöver utvecklas. Kommittén konstaterar att det är svårt att få en övergripande bild av hur de rättigheter som lagstiftningen uppställer för brottsoffer hanteras i praktiken. Det arbete som bedrivs följs inte alltid upp på ett systematiskt sätt, vare sig på nationell, regional eller lokal nivå. Kommittén föreslår därför att Brottsoffermyndighetens nuvarande uppdrag bör förstärkas och tydliggöras.

Vänsterpartiet instämmer i Trygghetsberedningens bedömning. Vi har länge påtalat att det är ett problem att det saknas en funktion som har ett mer övergripande ansvar för brottsofferfrågorna. Vi föreslår därför att en ny ombudsmannafunktion, en brottsofferombudsman, inrättas. Den nya ombudsmannen kan med fördel knytas till Brottsoffermyndigheten. Brottsofferombudsmannen bör ha ett tillsynsansvar över brottsofferfrågorna och ha en samordnande och rådgivande funktion. Vidare bör privatpersoner som utsatts för brott kunna vända sig till brottsofferombudsmannen då deras rättigheter som brottsoffer inte tillgodosetts av rättsväsendet eller andra myndigheter.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över frågan om att inrätta en brottsofferombudsman. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tony Haddou (V)

Jessica Wetterling (V)